

พลวัตทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของเรือนไทใหญ่ในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
จากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

Dynamics of Vernacular Architecture in Tai Yai Houses in Khun Yuam District,
Mae Hong Son Province Due to Cultural Assimilation

ธัญญพร จิตราภิรมย์¹ ดร.ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะและแบบแผนความเปลี่ยนแปลงเรือนไทใหญ่ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่สมัยเริ่มก่อตั้งชุมชนใน พ.ศ. 2374 ถึงปัจจุบัน และนำข้อมูลที่ค้นพบมาอธิบายพลวัตปัจจัยของการผสมกลมกลืนทางสังคมวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดรูปแบบเรือนไทใหญ่ในปัจจุบัน และแนวโน้มของความเปลี่ยนแปลงดำรงอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนไทใหญ่ในอนาคต ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดยการสำรวจภาคสนาม ทำการบันทึกข้อมูลรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม ด้วยการสังเกต และสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำชุมชน โดยการเก็บข้อมูลจากเรือนไทใหญ่จำนวน 29 หลัง ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบดั้งเดิม โดยมีลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกับเรือนพื้นถิ่นล้านนา นอกจากนี้ยังปรับเปลี่ยนรูปแบบของเรือนไปตามลักษณะการใช้งานและความต้องการพื้นที่ใช้สอยของเจ้าเรือนรวมถึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนไปตามปัจจัยทางสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงวัสดุ และรูปแบบภายนอก แต่ยังคงพบว่าเรือนของชาวไทใหญ่มักรักษาอัตลักษณ์ร่วม ในการจัดรูปแบบผังพื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทางความเชื่อ โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์เฉพาะตนที่มีคุณค่าและความหมาย แสดงถึงภูมิปัญญาในการรักษาเอกลักษณ์และความสามารถในการปรับตัวของคนไทใหญ่เพื่อการอยู่อาศัยในพลวัตที่แปรเปลี่ยน ไปตามกาลเวลา

คำสำคัญ: ไทใหญ่ เรือนไทใหญ่ พลวัต การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

Abstract

This research explores the dynamics of Tai Yai vernacular houses in Khun Yuam district, Mae Hong Son province due to cultural assimilation. It aims to investigate the architectural patterns and to discuss the dynamics of architectural change due to cultural assimilation. The method of study is a qualitative survey and field research by physical, social, I and cultural characteristics of Tai Yai in Khun Yuam district. Altogether 3 villages and 29 houses are explored. The findings revealed that the forms of Tai Yai houses have some dynamics and change due to the cultural assimilation with Lanna house characteristics as well as functional adaptation by the owners the influencing factors include environment, economic, social and cultural factors. However, Tai Yai people still maintain identity of Tai Yai villages and houses. While beliefs in housing construction and living spaces inside the houses remain those of the Tai Yai's. These indicate the ability to conserve their cultural identity and adaptation in globalizing context.

Keyword: Tai Yai Tai Yai House Dynamic Cultural Assimilation Vernacular Architecture

¹ นักศึกษาปริญญาโท คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, อาจารย์ที่ปรึกษา

1. บทนำ

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นโดยผู้อยู่อาศัยเพื่อการใช้งาน โดยตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของตน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับบริบทที่ตั้งอยู่และเป็นไปตามแนวทางประเพณีที่ปฏิบัติกันมา (ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี, 2552) สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุที่ทำให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะตัว และเมื่อมีการอพยพย้ายถิ่นฐานของผู้คนเนื่องด้วยเหตุปัจจัยทั้งทางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและความมั่นคง ย่อมจะทิ้งร่องรอยอารยธรรมของกลุ่มตนรวมถึงถ่ายทอดรูปแบบประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ข้างเคียง ตลอดจนเลื้อยรับเอารูปแบบบางอย่างมาใช้ ส่งผลให้เกิดพลวัตของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ ถ่ายทอดออกมาผ่านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมได้อย่างน่าสนใจ การศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในเชิงพลวัตและปัจจัยจึงสามารถเพิ่มความเข้าใจถึงวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ที่หลากหลายของกลุ่มชน นำไปสู่วิสัยทัศน์ของการศึกษาที่ผสมผสานความรู้ทางพื้นถิ่นไปตามยุคสมัยได้ (Vellinga, 2007. อ้างถึงในระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี, 2552) วิจัยนี้จึงมุ่งค้นหาพลวัตของความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม โดยใช้สถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นอันเป็นสถาปัตยกรรมพื้นฐานที่มีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของมนุษย์มากที่สุดเป็นประเด็นหลักในการศึกษา โดยมีประเด็นที่ยังไม่ถูกศึกษาในวรรณกรรม คือ อัตลักษณ์สถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้ปัจจัยของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เป็นการผสมผสานความรู้ทางสถาปัตยกรรมเข้ากับสังคมและมานุษยวิทยา เพื่อศึกษาอิทธิพลของเวลาและบริบทรอบข้างและอธิบายพลวัตของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มใหญ่ที่สุด ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำโขงและสุวรรณภูมิ กลุ่มประชากรไทใหญ่มีลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมร่วมกันอย่างเหนียวแน่นเนื่องด้วยลักษณะเฉพาะของชนชาติ ความยึดมั่นในศาสนาพุทธที่ผสมผสานความเชื่อเรื่องผี และความยึดมั่นในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยสะท้อนผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรมและผังที่ตั้งซึ่งจัดวางตามสภาพแวดล้อมและระบบสังคม เกิดเป็นรูปแบบในวัฒนธรรมเฉพาะตัวของกลุ่มประชากรไทใหญ่ในทุกถิ่นฐาน (อรศิริ ปาณินท์, 2539) ผ่านการติดต่อเชื่อมความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในอาณาจักรใกล้เคียงรวมถึงอาณาจักรล้านนา ที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และเครือญาติชาติภาษา ตลอดจนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บางส่วนทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยซึ่งเป็นเขตปกครองของล้านนาในอดีต โดยเฉพาะพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแพร่ จังหวัดลำปาง (ปราณี ศิริธร, 2528) กลุ่มไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนที่เข้ามาอาศัยในแคว้นวัฒนธรรมล้านนาจึงมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับไทในล้านนาที่เป็นกลุ่ม “ไทยวน” หรือ “ไทโยน” แต่ยังคงมีลักษณะไทใหญ่อย่างชัดเจน งานวิจัยนี้เลือกพื้นที่ศึกษา อำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากเป็นชุมชนไทใหญ่ดั้งเดิมมีประวัติคู่กับเมืองแม่ฮ่องสอนมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยเริ่มก่อตั้งชุมชนใน พ.ศ. 2374 โดยมีลักษณะสังคมแบบเกษตรกรรม มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างเหนียวแน่น (ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล และสิงหนาท แสงสีหนาท, 2549) และยังคงเอกลักษณ์ไทใหญ่เอาไว้ทั้งในผังหมู่บ้าน วัด ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ระบบเหมืองฝาย และเรือนที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมผสมผสานไทใหญ่ – ล้านนา อย่างน่าสนใจ แต่ในขณะเดียวกันก็ประสบภาวะความเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว จนทำให้มรดกวัฒนธรรมไทใหญ่อาจสูญหายไป จึงมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลรูปแบบเรือนพื้นถิ่น ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยต่อยอด และพัฒนาหาแนวทางอนุรักษ์รูปแบบเรือนไทใหญ่พื้นถิ่นต่อไปในอนาคต

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะและรูปแบบความเปลี่ยนแปลงเรือนไทใหญ่ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่สมัยเริ่มก่อตั้งชุมชนใน พ.ศ. 2374 ถึงปัจจุบัน

2.2 เพื่ออภิปรายพลวัตปัจจัยของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดรูปแบบเรือนไทใหญ่ในปัจจุบัน และแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงและดำรงอยู่ของสถาปัตยกรรมของเรือนไทใหญ่ในอนาคต

3. ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสังเกตและสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำชุมชน โดยการคัดเลือกหมู่บ้านที่จะทำการศึกษาพิจารณาจาก 1) รูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นแบบไทใหญ่ มีจำนวนเพียงพอที่จะทำการเก็บข้อมูล 2) มีจำนวนประชากรชาวไทใหญ่ในชุมชนไม่ต่ำกว่า 70% ของจำนวนประชากรในชุมชนทั้งหมด 3) มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานที่ชัดเจน และ 4) มีผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีไทใหญ่ โดยได้สำรวจทั้งหมดรวม 2 หมู่บ้าน คือ บ้านเมืองปอน บ้านต่อแพ และบางส่วนของพื้นที่เทศบาลตำบลขุนยวม

3.1 การทบทวนจากวรรณกรรม ประกอบด้วยข้อมูลทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น สังคม วัฒนธรรมไทใหญ่

3.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์ในเรือนไทใหญ่รวม 29 เรือน ดังนี้

1. การสังเกต สำรวจภาคสนามและทำการบันทึกข้อมูลรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม ด้วยการร่างและถ่ายภาพเก็บรูปแบบผังหมู่บ้าน ผังพื้นเรือน โครงสร้าง วัสดุ โดยนำมาประมวลเพื่อทราบรูปแบบ ทางสถาปัตยกรรม รูปลักษณะของเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นของชาวไทใหญ่

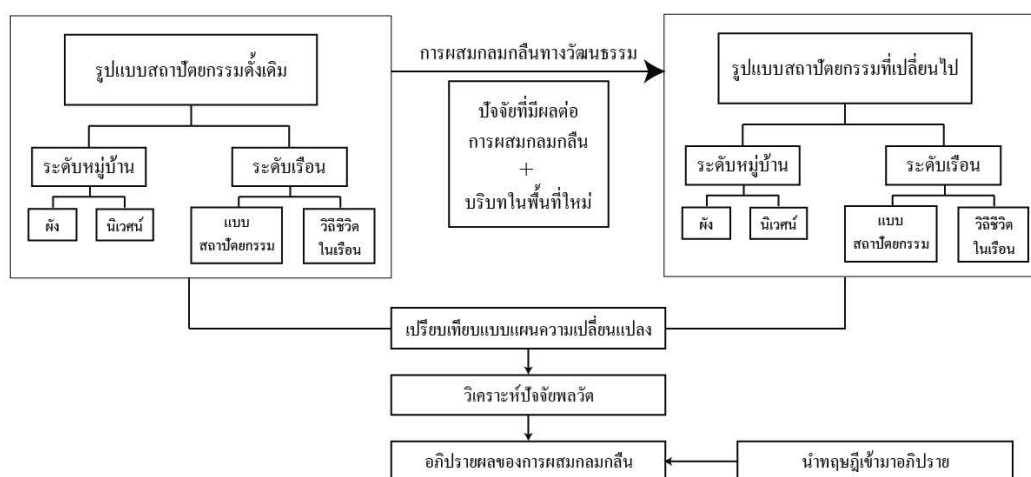
2. การสัมภาษณ์ โดยใช้แบบคำถามถึงโครงสร้าง และ Check List เก็บข้อมูลเชิงพัฒนาการ และลำดับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบเรือน วิธีการก่อสร้าง วิถีชีวิตและความเชื่อ เพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ประมวลผลเพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบเรือนไทใหญ่พื้นถิ่น หาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อพลวัตรูปแบบทางสถาปัตยกรรมไทใหญ่ พิจารณาจากรูปแบบเรือน โครงสร้าง วัสดุ วิธีการก่อสร้าง วิถีชีวิต วัฒนธรรมและความเชื่อ

3.4 การสังเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์แล้วมาสรุปความเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการที่เกิดขึ้น ระบุปัจจัยพลวัตการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนไทใหญ่พื้นถิ่นอันเนื่องมาจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม จากอดีตสู่ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต

4. กรอบแนวคิดงานวิจัย

แนวคิดของงานวิจัยนี้ได้นำข้อมูลรูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่อ้างเดิม มาเปรียบเทียบกับรูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่ในยุคต่างๆ ที่เปลี่ยนไปตามผลและปัจจัยต่างๆ ของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เพื่อหารูปแบบการเปลี่ยนแปลงวิเคราะห์ปัจจัยพลวัตในสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่ ได้ดังนี้

รูปที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดงานวิจัย

5. การสรุปผลข้อมูลและสังเคราะห์

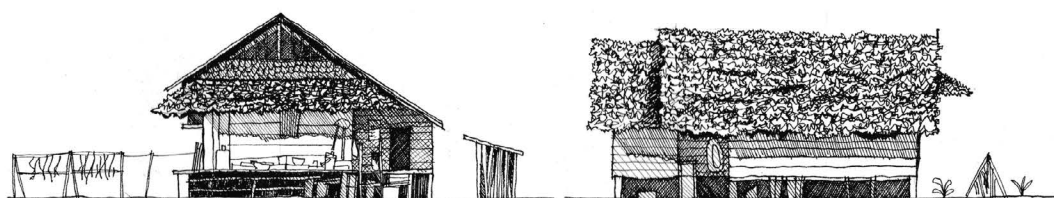
ได้สรุปผลข้อมูลและแบ่งประเภทเป็นหมวดหมู่ นำเอาข้อมูลรูปแบบเรือนไทใหญ่ที่ได้มาเปรียบเทียบกับรูปแบบเรือนประเพณีของล้านนา ให้เห็นการผสมกลมกลืนระหว่างรูปแบบเรือนทั้งสองวัฒนธรรม ก่อนนำไปวิเคราะห์แบบแผนการเปลี่ยนแปลงเรือนไทใหญ่ อภิปรายพลวัตปัจจัยของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ที่ก่อให้เกิดรูปแบบเรือนไทใหญ่ในปัจจุบัน รวมถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและคงอยู่ของเรือนไทใหญ่ในอนาคต

5.1 การจัดแบ่งรูปแบบและประเภทของเรือน

จากการศึกษาเก็บข้อมูลเรือนทั้งสิ้น 29 เรือน พบว่าสามารถแบ่งเรือนตามลักษณะการใช้งานของเรือนได้ 2 ประเภทด้วยกัน คือ 1. เรือนพักอาศัย และ 2. เรือนพักอาศัยกึ่งร้านค้า

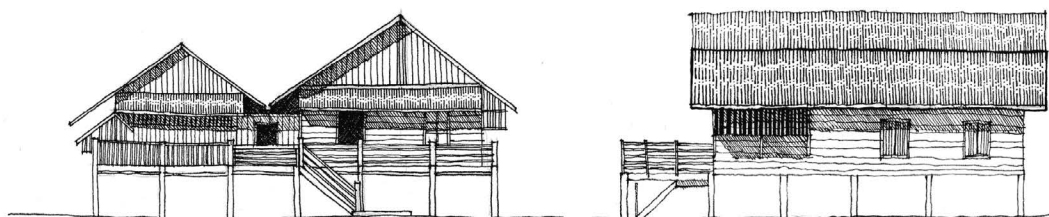
1. เรือนพักอาศัย คืออาคารที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อการใช้สอยประกอบกิจที่เกี่ยวข้องกับการเข้าอยู่อาศัยแต่ละครัวเรือน โดยมีขนาดของพื้นที่อาคารและรูปแบบลักษณะเรือนแปรไปตามปัจจัยและฐานะของเจ้าเรือน แบ่งเป็น 3 ลักษณะดังนี้

1.1 เรือนจั่วเดี่ยว (เฮินโหลงตอยเหลียว) เรือนไม้ขนาดเล็กหลังคาเดี่ยว เป็นเรือนแคบๆ ใต้ถุนเตี้ย มักเป็นเรือนของผู้มีฐานะไม่ค่อยดีนักหรือผู้ที่เริ่มต้นตั้งครอบครัวใหม่ โดยใช้เป็นเรือนชั่วคราวตัวเรือนมักเป็น 3 ห้อง (ช่วงเสา) โครงสร้างเรือนเป็นไม้เนื้อแข็ง หลังคามุงด้วยใบตองตึง สังกะสี หรือกระเบื้อง

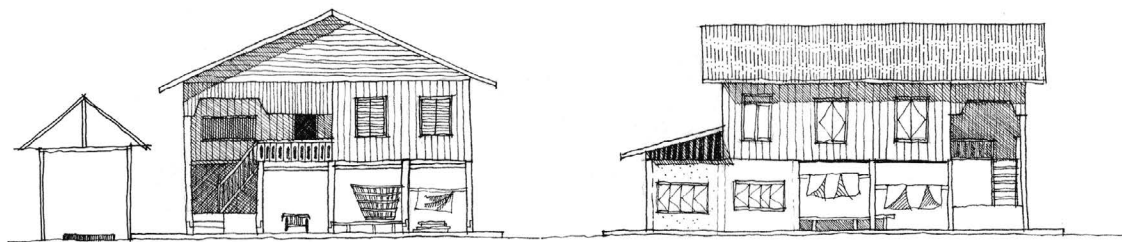
รูปที่ 2 แบบเรือนไทใหญ่แบบจั่วเดี่ยว บ้านต่อแพ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ที่มา: จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

1.2 เรือนจั่วแฝด (เฮินสองสอง) เรือนไม้ขนาดใหญ่ที่ทำเป็นเรือนแฝดคู่กัน โดยทำหลังคาจั่วติดกัน 2 ตัว คลุมพื้นที่ใช้สอย ซึ่งประกอบด้วยเรือนนอนหลังหนึ่งและเรือนครัวหลังหนึ่ง ตัวเรือนมักทำเป็นเรือนขนาด 5 ห้อง (ช่วงเสา) ยกพื้นเรือนสูง ใต้ถุนเรือนใช้เป็นทั้งที่พักผ่อน ทำงาน เก็บของต่างๆ เช่น เก็บข้าว เครื่องมือทำนา พาหนะ รวมทั้งเป็นที่พักของสัตว์เลี้ยง ความสูงของใต้ถุนจะอยู่ราว 2.50 เมตร ตัวเรือนมักจะหันด้านสกัดอยู่ในแนวทิศเหนือใต้ ตามคติการจัดวางเรือนและการปรับสภาพแวดล้อมให้เรือนนั้นสามารถรับแสงแดด

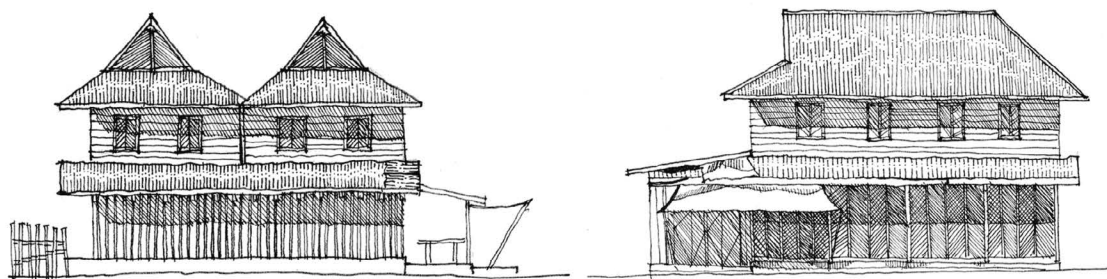
รูปที่ 3 แบบเรือนไทใหญ่แบบสองจั่ว บ้านต่อแพ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ที่มา: จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

1.3 เรือนประยุกต์ เป็นรูปแบบเรือนที่เพิ่งปรากฏให้เห็นไม่นานนัก จากการลงพื้นที่ผู้วิจัยยังได้พบเรือนรูปแบบประยุกต์ใหม่ต่างๆ ซึ่งอาจเป็นเพราะการเลือกใช้วัสดุที่เปลี่ยนไปทำให้รูปทรงของเรือนเปลี่ยนจากรูปแบบเรือนดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์คล้ายๆ กัน และความเคร่งครัดที่น้อยลงไปจากความเชื่อของชนเรือนแบบดั้งเดิม จึงเกิดเรือนแบบประยุกต์ที่มีรูปแบบเฉพาะแล้วแต่เจ้าของเรือนจะเป็นคนคิดสร้าง แต่ก็ยังคงพบว่ามีคติความเชื่อจากเฮนไตดั้งเดิมสืบทอดต่อมาอยู่ในเรือน

รูปที่ 4 แบบเรือนไทใหญ่แบบประยุกต์ บ้านต่อแพ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ที่มา: จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

2. เรือนพักอาศัยกิ่งร้านค้า คืออาคารเดิมที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ต่อการอยู่อาศัยเป็นหลัก ต่อมาได้ปรับปรุงบางส่วนอาคารเพื่อใช้ประโยชน์ต่อการประกอบกิจการทางการค้าที่สร้างขึ้นเรือนประเภทนี้มีทั้งที่เป็นแบบเรือนจั่วเดี่ยว เรือนแฝด และเรือนประยุกต์ แต่จะมีความพิเศษกว่าเรือนพักอาศัยด้วยการต่อส่วนของอาคารออกมาเพื่อกันเป็นห้องสำหรับวางเก็บสินค้า

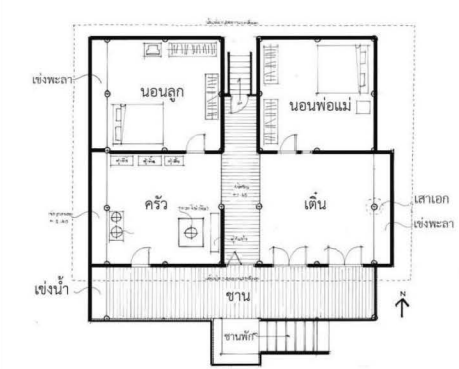
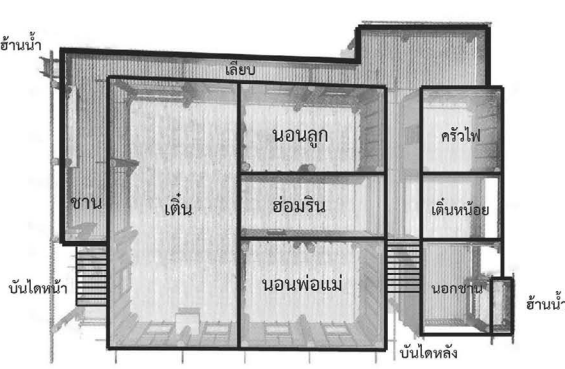

รูปที่ 5 แบบเรือนไทใหญ่แบบเรือนร้านค้า พื้นที่ชุมชนขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ที่มา: จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

5.2 การเปรียบเทียบลักษณะร่วมที่เกิดจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นระหว่างเรือนไทล่านนาและเรือนไทใหญ่ และปัจจัยที่ทำให้เกิดพลวัตทางสถาปัตยกรรมของเรือนไทใหญ่พื้นถิ่นในพื้นที่อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เมื่อนำรูปแบบเรือนไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนที่เก็บข้อมูลมาเปรียบเทียบกับรูปแบบเรือนไทโยนของล่านนาจะสามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่ามีองค์ประกอบและรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน แต่ในขณะเดียวกันยังคงรักษาเอกลักษณ์ของรูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น แม้จะมีการผสมผสานทางเชื้อสายกับชาติพันธุ์ข้างเคียงก็ตาม เพื่อการเปรียบเทียบที่ชัดเจนและง่ายต่อการทำความเข้าใจผู้วิจัยจึงจัดทำตารางเปรียบเทียบลักษณะร่วมที่เกิดจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นระหว่างเรือนไทใหญ่และเรือนไทล่านนาในพื้นที่ชุมชนอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบลักษณะร่วมที่เกิดจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นระหว่างเรือนไทใหญ่และเรือนไทล้านนาในพื้นที่ชุมชนอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะร่วม	ความเหมือนระหว่างเรือนไทใหญ่กับเรือนไทล้านนา	ความต่างระหว่างเรือนไทใหญ่กับเรือนไทล้านนา
ลักษณะเรือน	เป็นเรือนไม้ ยกใต้ถุนสูง หันทิศทางเรือนไปตามแนวเหนือ-ใต้ รูปแบบเรือนมีทั้งเรือนเล็กหลังเดี่ยว เรือนแฝด โดยส่วนใหญ่มักมีครัวไฟ และพื้นที่ซักล้างอยู่บนผังพื้นเรือนเดียวกัน	<u>เรือนล้านนา</u> : ยกใต้ถุนสูง 1.50-2.50 เมตร ตูคล้ายเรือนสองชั้น <u>เรือนไทใหญ่</u> : บางเรือนยกใต้ถุนไม่สูงมากนัก ถ้าเป็นเรือนขนาดเล็กจะยกใต้ถุนสูงประมาณ 80 ซม. จากพื้นดิน
ลักษณะหลังคา	มีรูปแบบหลังคาเรือนทั้งจั่วเดียวและสองจั่ว โดยแบบจั่วเดียวเรียกว่า “เขื่อนจ่องเดียว” แบบสองจั่วเรียก “เขื่อนสองจ่อง” ในเรือนไทใหญ่ ก็เช่นเดียวกัน โดยเรียกหลังคาแบบจั่วเดียวว่า “เขื่อนโหลงตอยเหลียว” แบบสองจั่วเรียก “เขื่อนโหลงสองส่อง” และเรือนแบบสองจั่วจะไม่สร้างจั่วทั้งสองให้เท่ากันแต่จะทำให้จั่วเรือนย่อยมีขนาดเล็กกว่าเรือนประธาน	<u>เรือนล้านนา</u> : จะมีเครื่องประดับยอดจั่ว บางที่เรียกจ่อง บางที่เรียกกาแล ทรงหลังคาแบบล้านนาจะเป็นจั่วแบบเรือนกาแล รูปแบบหลังคาเรือนตามแบบแผนของเรือนล้านนาไม่ซับซ้อน มีการแยกหลังคาเรือนคลุมแต่ละพื้นที่ใช้สอยตามผังพื้นอย่างชัดเจน <u>เรือนไทใหญ่</u> : ไม่พบว่ามีเครื่องประดับยอดจั่วในเรือนพักอาศัย ในพื้นที่ศึกษาพบว่า มีเรือนไทใหญ่ที่มีทรงหลังคาผสมผสานตามแบบเรือนกาแลด้วยเช่นกัน
ผังพื้นที่การจัดวางพื้นที่ใช้สอยของเรือน	การจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยบนเรือนจะเรียงลำดับจากพื้นที่สาธารณะไปสู่พื้นที่ส่วนตัว ในกรณีที่มีครัวไฟอยู่บนเรือนจะมีชานเล็กหรือฮ่อมรินเชื่อมระหว่างเดินส่วนกลางกับเดินเล็กของครัวไฟ บางเรือนมีการทำบันไดหลังไว้สำหรับเป็นทางเข้าสู่ครัวไฟและพื้นที่ซักล้างโดยตรง ในอดีตพื้นที่ส่วนใต้ถุนเรือนเป็นพื้นที่ว่างโล่งไม่ใช้งาน ต่อมาจึงมีการจัดสรรพื้นที่ใช้งานตามกิจกรรมของแต่ละครัวเรือน	<u>เรือนล้านนา</u> : มีครัวไฟหรือตูบไฟเป็นเรือนชั้นเดียวแยกออกมาจากตัวบ้าน หรือมีเรือนครัวไฟในพื้นที่ระเบียงหลังห้องนอน <u>เรือนไทใหญ่</u> : ส่วนครัวไฟหรือไฟของจะอยู่บนบ้าน โดยจัดตำแหน่งก่อนไปทางหลังบ้านด้านหลังห้องนอน
		
ภาพแสดง: ผังพื้นเรือนไทใหญ่ (ซ้าย) และเรือนล้านนา (ขวา)		

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบลักษณะร่วมที่เกิดจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นระหว่างเรือนไทใหญ่และเรือนไทล้านนาในพื้นที่ชุมชนอำเภอยุญยาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ต่อ)

ลักษณะร่วม	ความเหมือน ระหว่างเรือนไทใหญ่กับเรือนไทล้านนา	ความต่าง ระหว่างเรือนไทใหญ่กับเรือนไทล้านนา
องค์ประกอบ ของเรือน	ในบ้านที่เป็นจั่วแฝดจะมีรางริน หรือรางน้ำฝนอยู่ตรงกลาง ซึ่งทางเดินบริเวณนี้ถูกเรียกว่าฮ่อมริน มีฮ่อมที่พื้น ใช้สำหรับซับถ่ายตอนกลางคืน หรือกวาดเศษขยะทิ้ง มีฮ่อมน้ำ ต้อมน้ำ หรือแข่งน้ำ เป็นที่วางหมอนน้ำสำหรับรับแขก อยู่ในตำแหน่งหน้าเรือนบริเวณชานบันได รูปแบบช่องลมที่พบส่วนใหญ่จะเป็นฝาไหล ในเรือนขนาดใหญ่จะมีบันไดหน้าเรือนและหลังเรือน	<u>เรือนล้านนา</u>: การวางของต่างๆ ในเรือนทำเป็นชั้นวางแบบหิ้ง เรือนล้านนาจะไม่มีฝาดันลม แต่จะใช้แผ่นไม้หรือสานตอกตีปิดทึบ <u>เรือนไทใหญ่</u>: จะมีพื้นที่วางของยื่นออกมาจากผนังเรือน ซึ่งชาวไทใหญ่เรียกว่า “แข่ง” โดยทุกบ้านจะมีแข่งที่มีหน้าที่ใช้สอยแตกต่างกันไปทั้ง แข่งวางของ แข่งพะลา แข่งน้ำ เป็นต้น มี “ฝาดันลม” เป็นไม้แผ่นหรือไม้ไผ่สานที่ทำหน้าที่ปิดกั้นพื้นที่ภายในช่วงจั่วหลังคาระหว่างห้องนอนและเดิน
วัสดุ	วัสดุก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นวัสดุที่หาภายในท้องถิ่น จึงใช้ไม้เป็นหลัก ทั้งโครงสร้างหลักและส่วนประกอบต่างๆ บางเรือนมีการผสมไม้พาก หรือไม้ไผ่สานแบบขัดแตะเป็นผนังเรือน	<u>เรือนล้านนา</u>: ใช้กระเบื้องดินขอเป็นวัสดุผนัง <u>เรือนไทใหญ่</u>: เรือนไทใหญ่ดั้งเดิมจะใช้ใบตองตึงเป็นวัสดุผนัง บางหลังพัฒนามาเป็นกระเบื้องและแป้นเกล็ด
ตำแหน่งอำนาจ ในเรือน	ทิศทางการนอนส่วนใหญ่หันหัวนอนไปทางทิศตะวันออก ซึ่งเป็นทางเดียวกับทิศพระและเสามงคล ส่วนใหญ่มักจะให้ลูกชายคนโตนอนอยู่บนเตียงบริเวณหน้าทิศพระ หรือแข่งพะลา	<u>เรือนล้านนา</u>: สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะนอนรวมกันในห้องโถงนอน ห้องเสาศศกภายในจะเป็นส่วนนอนของหัวหน้าครอบครัวและภรรยาสามีจะนอนอยู่ทางทิศเหนือของภรรยา <u>เรือนไทใหญ่</u>: หากเป็นเรือนเดี่ยว พ่อ แม่ และลูกสาวจะนอนในห้อง ให้ลูกชายนอนที่เตียงบริเวณหน้าทิศพระ บางเรือนตำแหน่งการนอนของผู้สูงอายุจะอยู่หน้าแข่งพะลา
ความเชื่อ เกี่ยวกับเรือน	พื้นที่ความเชื่อของเรือนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจะอยู่บริเวณเตียงเรือนประธาน แต่ละเรือนจะมีหิ้งพระที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า “แข่งพะลา” อยู่ทางทิศตะวันออกติดกับเสาเอก	<u>เรือนล้านนา</u>: จะมีความเชื่อเรื่องผีเข้ามาปะปนโดยมี “ห้ายันต์” และ “ข่มประตู่” เพื่อบงบอกอาณาเขตเฉพาะของเจ้าเรือนอันเป็นบริเวณหวงห้าม และมีหิ้งผีอยู่ในห้องนอนบนเสาด้านหัวนอนเจ้าบ้าน <u>เรือนไทใหญ่</u>: ไม่มีพื้นที่ความเชื่อเรื่องผี
ผังพื้นที่ การจัดวาง องค์ประกอบ ในบริเวณเรือน	ทั้งเรือนไทใหญ่และเรือนล้านนาต่างมีน้ำบ่อเป็นของตัวเอง มีห้องส้วมแยกออกมาจากเรือนก่อนไปทางหลังบ้าน มีต้อมน้ำสำหรับอาบน้ำ บางเรือนที่มีสัตว์เลี้ยงจะมี “ผาม” (ล้านนา) หรือ “ลิ่ง” (ไทใหญ่) คือ โรงหรือเพิงสำหรับเลี้ยงสัตว์ พื้นที่ใต้ถุนเอาไว้ใช้งานอเนกประสงค์ “ช่วง” หรือลานบ้านเป็นพื้นที่ใช้งานอเนกประสงค์จะเป็นลานดินโล่งอัดแน่น กวาดสะอาด ไม่มีหญ้ารกรุงรัง	<u>เรือนล้านนา</u>: จะมีพื้นที่ความเชื่อสำหรับผีคือตูบผีหรือหอผีปู่ย่า และมีพระภูมิเจ้าที่ในบริเวณบ้าน ชาวล้านนาจะมี “หลองข้าว” หรือยุ้งข้าวสร้างเป็นเรือนแยกอยู่บริเวณช่วงด้านหน้าบ้าน <u>เรือนไทใหญ่</u>: ไม่ปรากฏว่าชาวไทใหญ่มีพื้นที่ความเชื่อเรื่องผีอยู่ในบริเวณบ้าน “เยข้าว” หรือยุ้งข้าวของชาวไทใหญ่จะสร้างไว้หลังหรือข้างบ้าน ถ้าไม่มีพื้นที่ทำนาก็จะเก็บไว้ใต้ถุนบ้านใกล้กับครัวเพื่อสะดวกต่อการใช้งาน
พืชพรรณที่ปลูก	มีการปลูกพืชผักสวนครัวบริเวณช่วงบ้านปลูกต้นไม้และดอกไม้สำหรับบูชาพระ และประดับชม หากมีพื้นที่บริเวณสวนหลังบ้านมักเป็นต้นไม้ที่ใช้ประโยชน์ได้โดยตรง	ไม่พบว่ามีความแตกต่าง

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดพลวัตทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของเรือนไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เหตุปัจจัย	ผลจากการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อลักษณะเรือน
สภาพแวดล้อม อดีต: ปัจจัยทางสภาพแวดล้อมไม่ได้มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อรูปแบบเรือน ปัจจุบัน: ขาดแคลนทรัพยากรที่หาได้ตามธรรมชาติ / มีกฎหมายควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ / การเข้ามาของความเจริญและเทคโนโลยี คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนไป	อดีต: - ปัจจุบัน: มีการนำวัสดุสมัยใหม่มาทดแทนวัสดุธรรมชาติแบบดั้งเดิม / ข้อจำกัดที่มีของวัสดุสมัยใหม่ทำให้ไม่สามารถก่อสร้างได้เหมือนแบบดั้งเดิม / ย้ายห้องน้ำและส่วนซักล้างเข้ามาไว้บนเรือน / ก่อสร้างโดยอ้างอิงกับทิศทางถนน
เศรษฐกิจ อดีต: รูปแบบลักษณะของเรือนไทใหญ่ดั้งเดิมถูกเปลี่ยนไปตามรูปแบบการใช้สอยและอาชีพของเจ้าเรือน ปัจจุบัน: อาชีพต้องเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมสู่อาชีพรับจ้างหรือค้าขาย / ชาวบ้านไม่มีกำลังทรัพย์ในการซ่อมแซม / ต้องการความสะดวกสบาย / การเข้ามาของนักท่องเที่ยว	อดีต: เพิ่มพื้นที่ใช้สอยหรือปรับเปลี่ยนรูปแบบให้รองรับอาชีพเจ้าเรือน ปัจจุบัน: เมื่อขาดกำลังทรัพย์ในการซ่อมแซมจึงเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเรือน / ขายเรือนหรือรื้อถอนเรือนส่วนที่ดูพัง / เปลี่ยนรูปแบบเรือนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว
สังคม อดีต: การหยิบยืมเอารูปแบบและองค์ประกอบจากวัฒนธรรมข้างเคียงมาใช้ / การผสมผสานระหว่างชาติพันธุ์ ปัจจุบัน: กระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป / คุณค่าและความงามดั้งเดิมของเรือนไทใหญ่พื้นถิ่นถูกมองข้ามโดยคนรุ่นใหม่ / ความต้องการพื้นที่ใช้สอยบนเรือนเพื่อตอบสนองกิจกรรมที่เพิ่มมากขึ้น / การอพยพเข้าไปทำงานในเมือง / ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติลดลง	อดีต: รูปแบบเรือนและพื้นที่ใช้สอยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมข้างเคียง ปัจจุบัน: รูปแบบของเรือนเปลี่ยนไปตามสมัยนิยมมากขึ้น / ปรับพื้นที่ใช้สอย / องค์ประกอบดั้งเดิมบางอย่างสูญหายไป เรือนล้มทรุดโทรมเพราะขาดการดูแลซ่อมแซม
วัฒนธรรม อดีต: มีการผสมผสานหยิบยืมรูปแบบพื้นที่ใช้สอยและลักษณะทางสถาปัตยกรรมบางอย่างจากเรือนประเพณีล้านนาตั้งแต่อดีตจนเกิดความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ปัจจุบัน: ขาดการสืบทอดทางภูมิปัญญา ความเชื่อ และประเพณี คนรุ่นใหม่ไม่รู้จักองค์ประกอบเรือนแบบไทใหญ่ ความเจริญของเทคโนโลยีการก่อสร้างมาแทนที่ภูมิปัญญาดั้งเดิม	อดีต: มีการหยิบยืมเอารูปแบบเรือนประเพณีล้านนามาผสมผสานกับรูปแบบเรือนไทใหญ่ดั้งเดิม ปัจจุบัน: ประเพณีและความเชื่อในเรือนถูกลดความสำคัญ การวางตำแหน่ง ทิศทางของเรือนเปลี่ยนไป

6. การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

6.1 ลักษณะที่พบและความเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาเก็บข้อมูลจากเรือนไทใหญ่ในพื้นที่วิจัย พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่จากรูปแบบดั้งเดิม จากการสังเกตและวิเคราะห์ในขั้นต้น พบว่า มีลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกับเรือนพื้นถิ่นล้านนา เนื่องจากกระแสวัฒนธรรมหลักของไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน คือ วัฒนธรรมไทยวน (อรศิริ ปาณินท์, 2557) นอกจากนี้ยังปรับเปลี่ยนรูปแบบของเรือนไปตามลักษณะการใช้งานและความต้องการพื้นที่ใช้สอยของเจ้าเรือน ซึ่งจะเห็นชัดเจนในเรือนที่ปลูกสร้างขึ้นใหม่หรือมีการต่อเติม แต่แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะ วัสดุ หรือรูปแบบภายนอก อย่างไรก็ตามยังพบว่าเรือนของชาวไทใหญ่ยังคงมีอัตลักษณ์ร่วมกันคือยังมีการจัดรูปแบบผังพื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทางความเชื่อตามแบบดั้งเดิม ซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตและความเชื่อในระบบเดียวกัน อาจมีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งลงมาใช้พื้นที่ส่วนใต้ถุน หรือสร้างกำแพงคลุมส่วนใต้ถุนเดิมเพื่อเพิ่มประโยชน์การใช้สอยพื้นที่ แต่ยังคงมีระบบการเข้าถึงและลำดับการใช้สอยที่ไม่ต่างจากเดิมมากนัก โดยจะสามารถเห็นได้ว่าเรือนไทใหญ่ดั้งเดิมในพื้นที่อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน นั้นมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเดิมค่อนข้างน้อย แม้ว่าจะอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมล้านนาซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน (อรศิริ ปาณินท์, 2557) การคงไว้ซึ่งลักษณะเฉพาะของตนนี้แสดงออกถึงความภาคภูมิใจในอารยธรรม ฝีมือ ทักษะ และวิวัฒนาการทางศิลปะและสถาปัตยกรรมที่สั่งสมมาช้านานจนสามารถสร้างอัตลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ และยังสามารถหลอมรวมวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่หลากหลายและแปรเปลี่ยน โดยไม่สูญเสียลักษณะเฉพาะตนที่มีคุณค่า ซึ่งชี้ให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการรักษาอัตลักษณ์และความสามารถในการปรับตัวของคนไทใหญ่เพื่อการอยู่อาศัยในพลวัตที่แปรเปลี่ยนตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง (ระวีวรรณ โอพารัตน์มณี และเชาวลิต สัยเจริญ, 2556)

6.2 ปัจจัยจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพลวัตการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือน

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบ วัสดุ วิธีการก่อสร้าง ผังพื้น ตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรือนแล้ว จะพบว่าเรือนไทใหญ่และไทล้านนามีความคล้ายคลึงกันอย่างมาก ซึ่งน่าจะเป็นเหตุ อันเนื่องมาจากการการมีวัฒนธรรมชาวเขาซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่พิเศษของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ตลอดจนการมีสังคมเครือญาติและความเชื่อร่วมกัน ยศ สันตสมบัติ (2543) ได้ชี้ให้เห็นว่าสามประเด็นนี้ส่งผลในการกำกับให้วิถีการจัดวางชุมชนวิถีชีวิตหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ทั้งเชิงกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและการปกครองเป็นไปอย่างผสมผสานกลมกลืนกัน ร่วมกับปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมระหว่างชาวไทใหญ่และชาวล้านนาในอดีตที่เอื้อต่อการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างกัน มาอย่างยาวนาน แต่เมื่อผ่านกาลเวลามาจนถึงปัจจุบัน พบว่ายังมีปัจจัยอื่นๆ ที่ทำให้รูปแบบเรือนพื้นถิ่นของไทใหญ่นั้นเปลี่ยนแปลงไป จากการทบทวนวรรณกรรมและความรู้ทางสถาปัตยกรรม สังคม และมานุษยวิทยาที่เกี่ยวข้อง เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่รวบรวมมาโดยการสังเกตและสัมภาษณ์ จึงพบว่าเราสามารถแบ่งปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดพลวัตการผสมผสานรูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่ - ล้านนา ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และเศรษฐกิจ ดังที่ได้กล่าวถึงตามตารางข้างต้น

6.3 พลวัตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของเรือนไทใหญ่ในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ปัจจัยทั้งภายนอกและภายในนานาประการส่งผลให้เกิดพลวัตที่ทำให้รูปแบบเรือนไทใหญ่ต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือการตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตน รวมถึงการเข้าใจในรากเหง้าวัฒนธรรมดั้งเดิมแล้วนำมาผสมผสานเข้ากับสิ่งใหม่ๆ ที่เลือกรับเข้ามาจากการเก็บข้อมูลพบว่าพลวัตการเปลี่ยนแปลงเรือนไทใหญ่มีแนวโน้มที่จะมีการอนุรักษ์รูปแบบดั้งเดิมมากขึ้น เนื่องมาจากมีหน่วยงานและนักวิชาการที่ให้การส่งเสริม และจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้คนในพื้นที่ตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการอนุรักษ์รูปแบบเรือนพื้นถิ่นและภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ไม่ให้สูญหาย

เอกสารอ้างอิง

- ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล และสิงหนาท แสงสีหนาท. (2549). *โครงการภูมิทัศน์วัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปราณี ศิริธร. (2528). *สารัตถคดี เหนือแคว้นแดนสยาม*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ช้างเผือก.
- ยศ สันตสมบัติ. (2543). *หลักช้าง: การสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ไทในได้ดง*. กรุงเทพฯ: วิถีวรรณ.
- ระวีวรรณ โอพารัตน์มณี. (2552). *สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การศึกษา วิจัย และการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม*. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- ระวีวรรณ โอพารัตน์มณี และชาวลิต สัยเจริญ. (2556). *แบบแผนบ้านเรือนไทใหญ่ในอินเดีย พลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทในพื้นที่พหุวัฒนธรรม*. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิวัฒน์ เตมียพันธุ์. (2525). *สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น*. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- อรศิริ ปาณินท์. (2538). *บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น*. กรุงเทพฯ
- อรศิริ ปาณินท์. (2539). *สถาปัตยกรรมใด*. กรุงเทพฯ: บริษัทประชาชน จำกัด.
- อรศิริ ปาณินท์. (2557). *พลวัตของเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่ในพื้นที่ร่วมทางภูมิศาสตร์ในอุษาคเนย์: ไทย เมียนมาร์ จีน อินเดีย*. วารสารหน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ. (2544). *สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พิมพ์ครั้งที่ 3*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.